

Pr. Dr. Ioan Emanuel CĂȘVEAN

**Spiritualitate, mistică și etnocrație
în gândirea lui Nichifor Crainic**

– ipostaze de actualitate –

2023

EDITURIA LUMEN
în elita editurilor românești

Spiritualitate, mistică și etnocrație în gândirea lui
Nichifor Crainic – Ipostaze de actualitate
Emanuel CĂȘVEAN

Copyright Editura Lumen, 2023
Iași, Țepeș Vodă, nr.2
Editura Lumen este acreditată CNCS

edituralumen@gmail.com
prlumen@gmail.com

www.edituralumen.ro
www.librariavirtuala.com

Redactor: Dana Mereuță
Design copertă: Dana Mereuță

Reproducerea oricărei părți din prezentul volum prin
fotocopiere, scanare, multiplicare neautorizată, indiferent de
mediul de transmitere, este interzisă.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CĂȘVEAN, IOAN EMANUEL

Spiritualitate, mistică și etnocrație în gândirea lui
Nichifor Crainic : ipostaze de actualitate / pr. dr. Ioan
Emanuel Cășvean. - Iași : Lumen, 2023

Conține bibliografie
ISBN 978-973-166-628-0

*Aș dori ca să dedic această lucrare fiicei noastre
Sarrah Teodora*

Una dintre figurile reprezentative pentru această confluență spiritual-cultural-filosofic-politică este aceea a Profesorului, intelectualului, jurnalist, eseist, filosof, teolog și, în același timp, om politic Ioan Dobre, alias Nichifor Crainic.

Punctul nevralgic al discuției e dat de faptul că, neputându-ne imagina personalitatea unui lider, construim fragmentar mesianități ridicole. Acest lucru se poate decodifica într-o critică dură adusă însuși sistemului democratic participativ, bazat pe alegeri liber exprimate de către toți cetățenii români cu vârsta mai mare de 18 ani. Vorbim despre o critică a unei democrații, mai ales prin prisma lipsei unei busole reprezentative la nivelul întregii clase politice românești, indiferent de platformă și de adeziunea doctrinar-politică.

Suntem pe deplin convingși de faptul că proiectarea ideatică a unui sistem totalitar ortodoxist și a unui lider asemuit lui Dumnezeu pe pământ, nu reprezintă o soluție oportună. Este necesară adaptarea discursului teologic actual la ingerințele unei societăți globale și unite prin însăși diversitatea lor. Un spațiu românesc funcțional și tolerant religios, format din comunități capabile să discearnă „dincolo de bine și de rău” este de preferat unui sistem ortodoxist, șovin și autoritar, intransigent, rigid, respectiv intolerant la nivelul credinței.

Integrarea elementelor cetățeniei globale în etosul românesc este obligatorie, în aceeași măsură în care remodelarea credințelor și moralității de sorginte mistico-religioasă trebuie să se înfăptuiască perpetuu.

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	7
CAPITOLUL I	
Introducere	12
CAPITOLUL II	
Pentru o apologie a retoricii spiritualității	27
CAPITOLUL III	
Critica ultra-naționalismului proiectului etnocratic – Distincții conceptuale în viziunea etnică a lui Nichifor Crainic –.....	38
CAPITOLUL IV	
Etnocrația între Nichifor Crainic, părintele Stăniloae și Nae Ionescu	67
CAPITOLUL V	
Pericolul totalitarismului religios de sorginte etnocratică și cazul Kosovo	106
CAPITOLUL VI	
Concluzii generale.....	119
BIBLIOGRAFIE.....	124

PREFAȚĂ

Nichifor Crainic face parte din galeria personalităților culturale și politice de excepție ale interbelicului românesc. Ridicat din rândurile țăranimii sărace din județul Vlașca, astăzi Giurgiu, Ion Dobre, intrat în istoria culturii române prin pseudonimul literar la care a recurs în momentul semnării textelor sale, Nichifor Crainic a studiat la Seminarul Central din București, la Facultatea de Teologie din capitala României și apoi la Universitatea din Viena, fiind remarcat de profesorii săi și de diverși cărturari. În anul 1926 devine profesor universitar la Facultatea de Teologie din Chișinău, iar între 1931 și 1944 ocupă aceeași demnitate academică la Facultatea de Teologie din București. Concomitent desfășoară o extrem de bogată activitate publicistică legându-și numele în mod deosebit de revista „Gândirea”. Implicat în numeroase polemici și dispute de idei, numele scriitorului, poetului, publicistului, filosofului și teologului prolific Nichifor Crainic a cunoscut în epocă gloria și notorietatea scenei culturale și politice românești fiind considerat mentorul prin excelență al „ortodoxismului cultural”, teoreticianul „statului etnocratic” și al „patriei ecumenice”, o uniune care să cuprindă toate popoarele ortodoxe din Balcani sub egida celui de-al Treilea Reich. În anii 1940 și 1941 a făcut parte din guvernele Gigurtu și

Antonescu, desființând presa evreiască ca o măsură a luptei guvernelor respective împotriva influenței evreilor în cultura română. După preluarea puterii de către regimul comunist, Crainic este urmărit, arestat și condamnat pe motiv de „legionarism, fascism, hitlerism, rasism și ură de clasă, instigare la război împotriva URSS și colaborare cu Germania hitleristă”, executând 15 ani de pușcărie (1947-1962) în penitenciarul Aiud și în arestul Ministerului de Interne. Grațiat în 24 aprilie 1962 este angajat redactor la revista „Glasul Patriei” a Ministerului de Interne, unde a lucrat până în anul 1968, când a fost pensionat. Peste patru ani, în noaptea de 19 spre 20 august 1972, scriitorul a trecut la cele veșnice și a fost înmormântat în cimitirul bisericii Sfânta Vineri din București.

După căderea regimului comunist în decembrie 1989 a început un proces de recuperare a operei sale, vizate fiind mai ales poeziile, memoriile și cursurile sale de mistică, cel mai amplu volum analitic și restitativ al cursurilor de mistică fiind publicat de diaconul profesor univ. dr. Ioan Ică jr la editura Deisis din Sibiu în anul 2010 (736 p.). În substanțialul studiu introductiv al acestui volum, distinsul și eruditul teolog sibian atrăgea atenția că „Nichifor Crainic nu a beneficiat încă de o discuție senină și o receptare lucidă a multiplelor sale contribuții la cultura românească interbelică”, concluzionând că „poetul și ziaristul, animatorul și

teoreticianul cultural, teologul mistic și doctrinarul politic își așteaptă încă exegeții riguroși și obiectivi”¹.

Un asemenea exeget riguros și obiectiv, dotat deopotrivă cu bagajul intelectual și lingvistic de natură filosofică și teologică, este autorul acestei cărți, preotul capelan dr. Emanuel Ioan Cășvean. Părintele Cășvean este preocupat de ani buni cu studierea și analiza temeinică a operei lui Nichifor Crainic fiind autorul mai multor studii de specialitate dedicate acestei tematici, precum și a unei teze de doctorat susținută la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca în anul 2021.

În cartea pe care o propune acum, având la bază lucrarea de obținere a gradului I în preoție, întocmită sub coordonarea Înaltpreasfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Andrei Andreicuț al Clujului, părintele Emanuel Cășvean urmărește „o critică interpretativă și generativă de nou-constructiv a demersului politic-cultural, puternic infuzat de teologie și spiritualitate a creației intelectuale Crainiciene”, axându-se în mod deosebit asupra

¹ Ioan Ică jr., „Nichifor Crainic și redescoperirea misticii în Ortodoxie în prima jumătate a secolului XX”, în Nichifor Crainic, *Cursurile de mistică. I. Teologie mistică. II. Mistică germană*, studiu introductiv și ediție de diac. Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2010, p. 21.

implicațiilor societale pe care opera lui Nichifor Crainic le-a generat în cadrul societății românești post-comuniste.

Lucrarea cuprinde șase capitole, primele două având un rol introductiv în tematica anunțată de titlul cărții, iar ultimul este dedicat concluziilor. Substanța volumului o reprezintă capitolele III, IV și V în care autorul dezbate concepția etnică, etnicistă și etnocratică a lui Nichifor Crainic, pe care o confruntă cu viziunile lui Dumitru Stăniloae și Nae Ionescu, plonjând în actualitatea politică sud-est europeană prin confruntarea ideilor totalitarismului religios – ortodoxist sau islamist – de sorginte etnocratică manifestate în regiunea Kosovo, disputată de sârbi și de albanezi cu argumente etnice, religioase, istorice și demografice.

Autorul arată cu argumente convingătoare, extrase din opera lui Crainic, că „statul etnocratic, în ciuda faptului că se regroupează în jurul filonului spiritualității ortodoxe, nu se vrea a fi unul belicos, antagonic și totalitar, chiar dacă adversarii săi politici l-au acuzat întocmai de acest lucru”. Părintele Cășvean conchide scriind că celebrul teolog și scriitor al epocii interbelice a militat în lucrările sale pentru o redescoperire a unității și identității naționale prin întoarcerea la esența comunională și înțelegerea, pe cale rațională, filosofică și retorică a experienței mistico-religioase și, implicit, la o cunoaștere intermediată de *logos* a

lumii ontologice. Între concluziile centrale ale analizei autorului merită reținută cea referitoare la diferența conceptuală majoră între viziunea statală etnocentrică a lui Nichifor Crainic, izvorâtă din teama pierderii identității naționale și creștin ortodoxe, și abordările doctrinare fasciste și naziste eugeniste, care aveau drept scop rectificarea societății prin eliminarea unui rău ființial încarnat în viziunea lui Hitler în indivizii „raselor inferioare”. Cu toate că a fost un naționalist convins, Crainic nu poate fi considerat exponentul unei viziuni totalitare și autosuficiente, ci, după cum o arată autorul, el și-a prezentat „viziunea într-o dimensiune deschisă, tolerantă față de alte culturi și credințe religioase, în ciuda non-sincretismului său”.

Cartea părintelui dr. Emanuel Cășvean marchează un nou debut editorial dedicat exegezei operei lui Nichifor Crainic, care își așteaptă în continuare cercetătorii, în rândul cărora nu mă îndoiesc că se va afirma pe viitor și Emanuel Ioan Cășvean, pe care-l felicit și-l încurajez să continue cu aceeași pasiune și seriozitate.

12 iulie 2023

CSȘ III Dr. Dr. Mircea-Gheorghe Abrudan,
Institutul de Istorie „George Barițiu” al
Academiei Române din Cluj-Napoca

CAPITOLUL I ***INTRODUCERE***

Epoca interbelică a reprezentat, pentru cultura autohtonă, una dintre cele mai prolifiche perioade din punctul de vedere al efervescentei politice și sociale, ca rezultat al unei multitudini de direcții culturale și intelectuale concurente. Vorbim, în perioadă interbelică românească, despre o dezvoltare accelerată a întregii societăți ce acoperă o vastă paletă de structuri și niveluri societale; de la sistemul de organizare statală (atât la nivel local și regional, cât și la nivelul întregii Români Mari – de după Unirea din 1 Decembrie 1918, de la Alba-Iulia) , la cel economic-profesional și industrial, cât și, poate cel mai important, la nivelul întregii culturi românești – fie că vorbim despre reinterpretare și refasonarea culturii ancestrale locale, populare, sătești, fie că avem în vedere infuzarea și apropierea curentelor cultural-intelectuale occidentale ori orientale la nivelul cel mai de sus al reprezentanților culturii românești. În plus, un alt aspect important este reprezentat de deschiderea către noi direcții politice și de gândire, ce includ o anumită apetență către noi direcții reformatoare pentru spiritualitatea românească secularizată.

Una dintre figurile reprezentative pentru această confluență spiritual-cultural-filosofic-politică

este aceea a Profesorului, intelectualului, jurnalist, eseist, filosof, teolog și, în același timp, om politic Ioan Dobre, alias Nichifor Crainic.

Preocuparea noastră pentru imaginea paradigmatică a personalității montaigniene a acestui personaj emblematic se datorează, cu precădere, conectării acestuia la fundamentele arhaice ale spiritualității românești – ca element constitutiv al culturii și societății autohtone încă din momentul fericitei încreștinări a spațiului mioritic de către Sfântul Apostol Andrei. Această direcție este împărtășită cu mult entuziasm, dar și cu aceeași asumare, de către figuri emblematică ale culturii și spiritualității românești precum: Părintele Prof. Dumitru Stăniloae (*Ortodoxie și Româanism*), Lucian Blaga (*Trilogia Culturii*), Andrei Scrima, Bartolomeu Valeriu Anania, Nae Ionescu, Antoniu Plămădeală, Alexandru Mironescu, Sandu Tudor („Mișcarea Rugului Aprins”), Constantin Noica și I.P.S. Andrei Andreicuț. În acest context, fascinația pentru Nichifor Crainic ne-a fost indusă, și nouă, pe această filiație cultural-spiritual-intelectuală, simțindu-ne apropiați și, în același timp, doritori să continuăm preocuparea față de importanța pe care Ioan Dobre a avut-o și, credem noi, încă o mai are pentru societatea românească, fie ea și post-decembristă.

Considerăm că este de o importanță capitală să introducem, în contextul actual al societății românești, o critică interpretativă și generativă de nou-constructiv a demersului politic-cultural, puternic infuzat de teologie și spiritualitate a creației intelectuale Crainiciene. Mai mult decât atât, dată fiind vastitatea acestui demers, trebuie să punctăm nevoia de a ne rezuma, cel puțin la nivelul acestei lucrări, la un singur aspect: acela al implicațiilor societale pe care opera lui Crainic le generează în cadrul societății post-decembriste românești.

Considerăm că această analiză este una de bun augur în vederea redescoperirii filonului teologico-mistic cu aplicare practică la nivelul întregii societăți, aflate într-un proces intens de demistificare și de pierdere a valorilor generate de și prin credința creștină, ortodoxă, în forma sa particularizată în spațiul românesc. Încercarea noastră este una ce se poate dovedi ca fiind fundamentală pentru regăsirea spiritualității românești arhaice într-o formă de actualitate și adaptată ingerințelor unei societăți moderne și cosmopolite, precum cea românească.

Pentru început, ne simțim datori să schițăm profilul societal și uman al omului post-decembrist care tânjește după o recentrare în jurul unei referențialități spirituale, pierdute, dar care trebuie

regăsită, dată fiind natura umană ce are un aspect spiritual de netăgăduit.

Din perspectivă politică, imaginarul politic al votantului român de după căderea Blocului Comunist poate fi descrisă ca derivând dintr-o mesianitate neîmplinită. Poporul român este într-un proces de perpetuă așteptare a unei personalități providențiale, salvatoare, ce se va impune în spațiul public drept om de stat cu „îngrijorare” pentru aspectele culturale și spirituale ale românului de rând aflat într-o stare de ezitare, de instabilitate politică, economică și, cel mai pregnant, morală. Lipsa moralității este un semn al „bolii” spiritului ce trebuie, prin religiozitate și credință, să fie vindecată.

Românul, participant al polisului, se află într-o perpetuă stare de compromis politic și social. Alegerea unui reprezentant politic stă sub lumina principiului răului cel mai mic, fapt care induce, la nivelul subconștientului psihologic, nevoia unei idealizări edenice – fie că vorbim despre căutarea idealului politic (cu precădere incastrat într-un singur personaj providențial) , fie că vorbim despre un ideal moral, descărcat în planul ontologic al mundanului, al cotidianului. Starea de neîmplinire politică, economică, socială, morală, culturală și, cel mai important, spirituală este generatoare de anxietate nevrotică, de frustrare perpetuă, de „pierzanie” în globalizarea neadaptată spațiului